

Bagińska, Jolanta / Taras, Halina

Kurhan 1 kultury ceramiki sznurowej na stan. 25 w Łubczu, pow. tomaszowski

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 9, 59-67

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

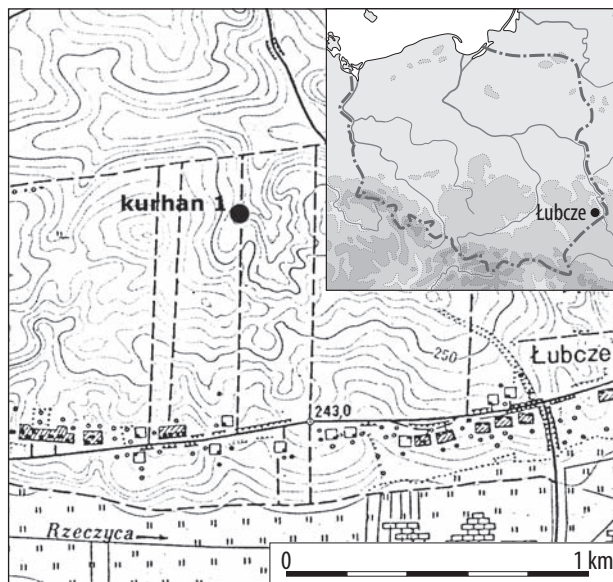
Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Kurhan I kultury ceramiki sznurowej na stan. 25 w Łubczu, pow. tomaszowski

We wrześniu 2006 r. zbadano prawie całkowicie zniszczony grób kurhanowy na stan. 25 w miejscowości Łubcze, gm. Jarczów. Była to jedna z tych sytuacji, coraz częściej spotykanych (por. J. Bagińska, H. Taras 2006), kiedy decyzja o rozpoczęciu badań podjęta została, co najmniej o 10 lat za późno. W trakcie badań powierzchniowych, przeprowadzonych na obszarze 94-92 w 1987 r., zlokalizowano na tym stanowisku 3 kopce. Już wtedy, najmniejszy z nich, oznaczony numerem 3, miał całkowicie rozorany nasyp. Weryfikacja powierzchniowa z 1988 r. wykazała obecność czwartego kopca¹. Kurhany 2-4 zbadane zostały w latach 1998-1999 (J. Bagińska 1999; W. Koman 1999; badania J. Bagińskiej z 1999 r. – niepublikowane).

Kurhan I, wysunięty najdalej na zachód, położony był na lokalnej kulminacji południowego garbu Grzędy Sokalskiej (ryc. 1). Wschodnią część jego nasypu przecinała droga gospodarcza – przestrzeń zajęta przez nią zbadana została fragmentarycznie, tzn. tylko w miejscach występowania obiektów (ryc. 2). Nasyp badanego kopca okazał się prawie całkowicie rozorany, zaś jego resztki obecne były w warstwie ornej. Spąg nasypu – brunatno-czarną ziemię, silnie porzytą przez zwierzęta – obserwowano też pod ziemią orną w narożniku południowo-wschodnim ćwiartki A, południowej części ćwiartki B, we wschodniej części ćwiartki D i na prawie całej powierzchni ćwiartki C. Miąższość tej warstwy wahała się od kilku centymetrów w partii północnej zasięgu do przeszło 0,4 m w części południowo-wschodniej. Tak duże zróżnicowanie wynikało z nachylenia terenu w kierunku południowym. Deniwelacja pomiędzy punktem najwyż-

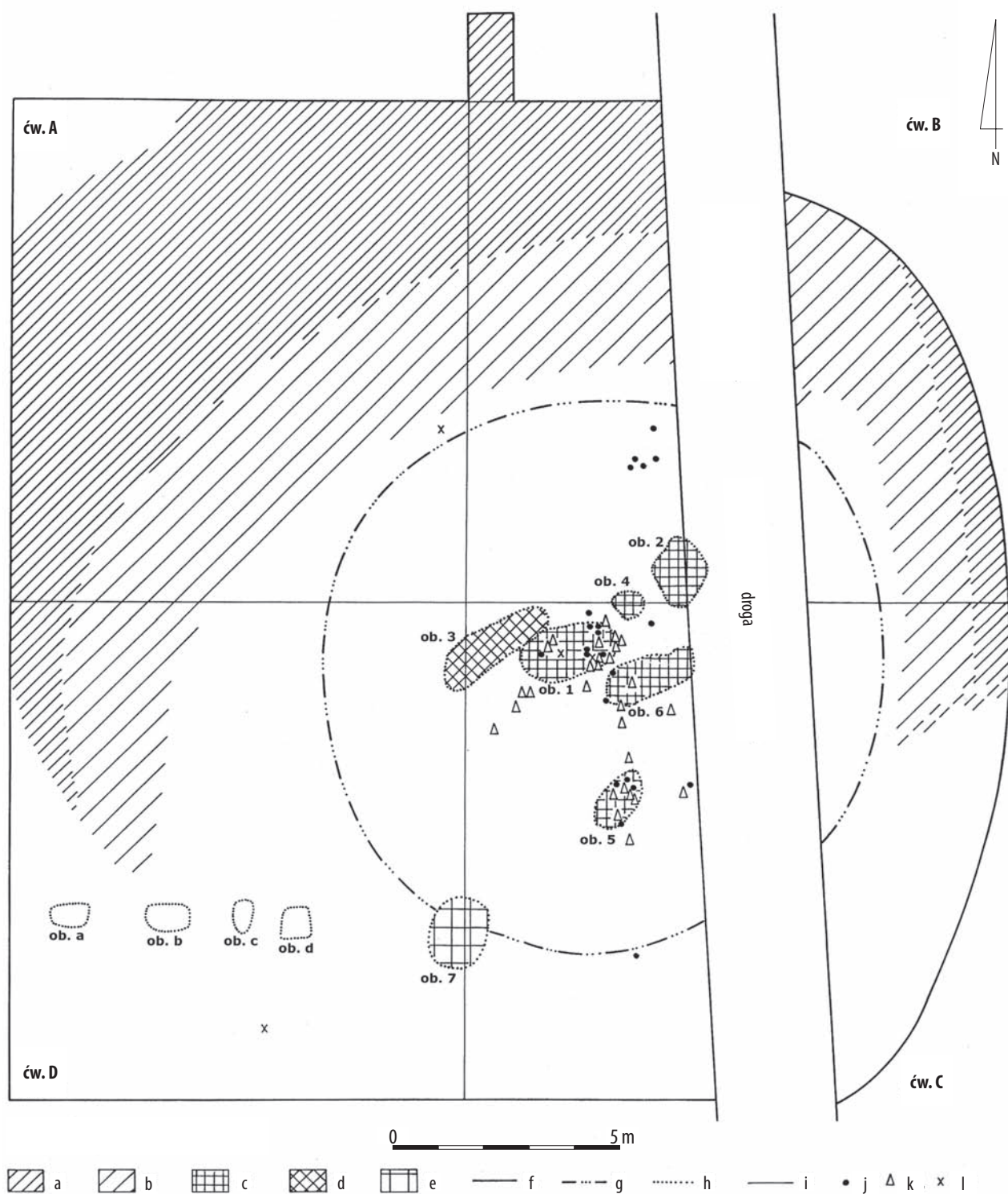
szym (263,04 m n.p.m.), zlokalizowanym na drodze polnej, w obrębie ćwiartki B i najniższym, w obrębie ćwiartki C, wynosiła nieco ponad 0,6 m. Wskutek orki i procesów spływowych, ziemia pochodząca z wyższych, niszczonych partii nasypu kopca, kumulowała się właśnie w ćwiartkach C i D. W trakcie badań, resztki nasypu obejmowały okrąg o średnicy około 12 m. Cięcia krzyżowe, zorientowane po osiach N-S i E-W, przeprowadzono przez najwyższy położony punkt na zachód od drogi, tj. na wysokości 262,92 m n.p.m.

Ryc. 1. Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 25. Lokalizacja badanego kurhanu 1 (fragment mapy: Powiat Tomaszów Lubelski, Województwo lubelskie, skala 1 : 25 000. Wydawca – Zarząd Topograficzny Szt.[abu] Gen.[eralnego]. Warszawa 1965). Opracowali: S. Sadowski, M. Juran.

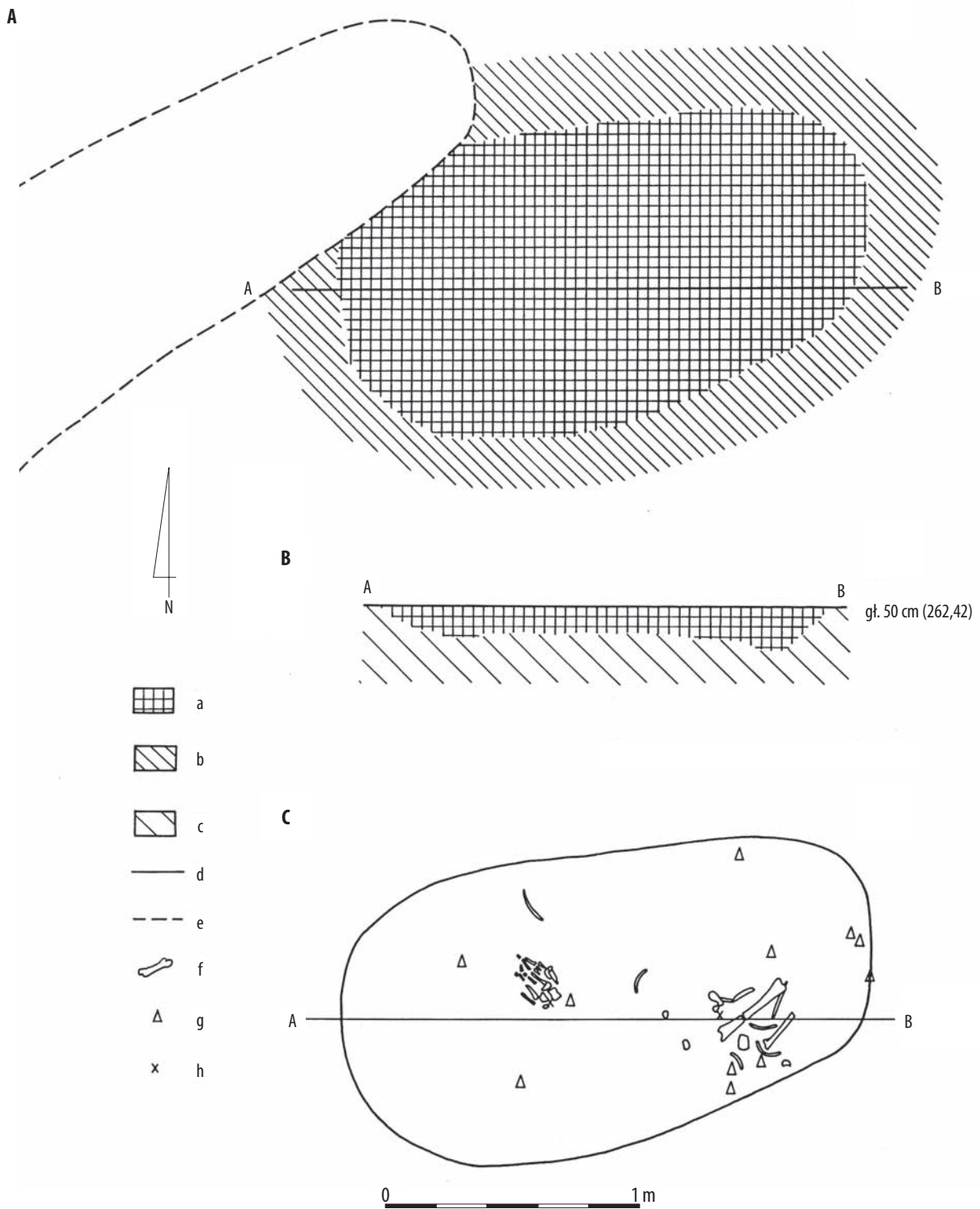
Fig. 1. Łubcze, Tomaszów Lubelski district, site 25. Location of the examined barrow 1 (fragment of a map: Tomaszów Lubelski district, Lublin voivodship, scale of 1 : 25 000. Publisher – Zarząd Topograficzny Szt.[abu] Gen.[eralnego]. Warszawa 1965). Edited by S. Sadowski, M. Juran.

¹ Jacek Buszewicz, Wojciech Mazurek, Urszula Kurzątkowska, *Dokumentacja AZP – arkusz 94-92*, 1987 r. (przechowywana w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie, Delegatura w Zamościu).

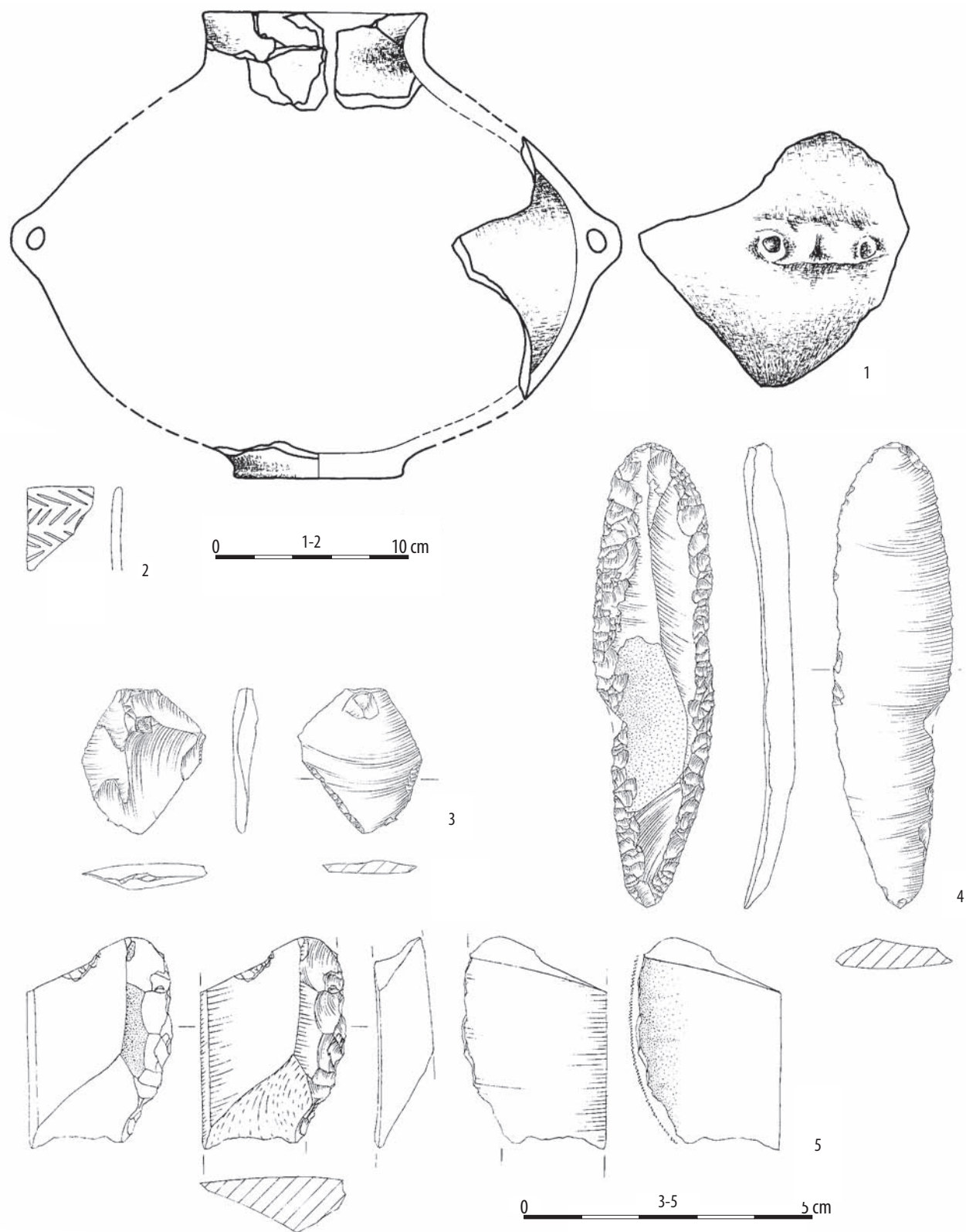
Ryc. 2. Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 25. Plan sytuacyjny badanego terenu: a – siwo-szara ziemia, wypełnisko glinianki; b – brunatno-ruda ziemia, dno glinianki; c – ciemne, brunatno-czarne wypełniska obiektów 1, 2, 4-6; d – szare wypełnisko obiektu 3; e – płowo-siwe wypełnisko obiektu 7; f – granica badanego terenu; g – zasięg nasypu kurhanu; h – zasięg obiektów; i – osie cięcia; j – kości; k – ceramika; l – krzemienie. Rys. J. Bagińska.

Fig. 2. Łubcze, Tomaszów Lubelski district, site 25. Situational plan of the excavated area: a – greyish soil, filling of a clay pit pond; b – brown-reddish soil, bottom of the clay pit pond; c – dark, brown-black fillings of features 1, 2, 4-6; d – grey filling of feature 3; e – fawn-grey filling of the feature 7; f – limits of the examined area; g – range of the barrow-mound; h – range of the features; i – cutting axis; j – bones; k – ceramics; l – flints. Drawn by J. Bagińska.

Ryc. 3. Łubicze, pow. tomaszowski, stan. 25. Obiekt 1 – grób centralny: A – rzut poziomy, B – przekrój, C – układ zabytków w grobie; a – ciemne, brunatno-czarne wypełnisko jamy; b – żółto-szary strop calca lessowego; c – żółty less; d – zasięg obiektu 1; e – zasięg obiektu 3; f – kości; g – ceramika; h – krzemienie. Rys. J. Bagińska.

Fig. 3. Łubicze, Tomaszów Lubelski district, site 25. Feature 1 – primary burial: A – horizontal outline, B – cross-section, C – arrangement of the artefacts in the grave; a – dark, brown-black filling of the pit; b – yellow-grey top part of the loess bedrock; c – yellow loess; d – outlines of feature 1; e – outlines of feature 3; f – bones; g – ceramics; h – flints. Drawn by J. Bagińska.

Ryc. 4. Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 25. Materiały zabytkowe: 1 – rekonstrukcja amfory (jej fragmenty wystąpiły w jamach 1, 5, 6 oraz w korytarzach zwierząt w nasypie i stropie calca); 2 – fragment pucharka (ćwiartka C – spoza obiektów, w korytarzu zwierzęcym); 3 – skrobacz odłupkowy (ćwiartka D – spoza nasypu); 4, 5 – wiórowce (obiekt 1); kropkowaniem zaznaczono zasięg wyswieceń roboczych. Rys. J. Bagińska /1, 2/, T. Chmielewski /3-5/.

Fig. 4. Łubcze, Tomaszów Lubelski district, site 25. Artefacts: 1 – reconstruction of an amphora (its fragments were discovered in pits 1, 5, 6 and in the animal-made holes in the mound and at the top part of the loess bedrock); 2 – fragment of a beaker (quarter C – from outside the features, in the animal-made holes); 3 – flake side-scraper (quarter D – from outside the mound); 4, 5 – retouched blades (feature 1); dotted pattern marks the range of polishing. Drawn by J. Bagińska /1, 2/, T. Chmielewski /3-5/.

W trakcie sypania kurhanu, ziemia zbierana była od strony północnej, północno-wschodniej i północno-zachodniej. Tam właśnie znajdowała się jama przykurhanowa – rozległe, nieckowate zagłębienie w kształcie półksiężyca o maksymalnej szerokości przeszło 9 m (ryc. 2). Jej dno rysowało się jako brunatno-brązowa, zbita warstwa ziemi z dużą ilością wytrażeń żelazistych, która na krańcu północnym miała miąższość około 0,7 m. W zagłębieniu stopniowo osadzała się ziemia pochodząca z otoczenia „glinianki”, w tym z niszczonego nasypu. W trakcie badań czytelne były jeszcze pozostałości wypełniska jamy przykurhanowej, o miąższości od kilku centymetrów do 0,25 m.

Pod współczesnym humusem i spągim nasypu występował less, który w stropie zabrudzony był próchnicą, przeniesioną tam przez wodę (tzw. warstwa przemywania). Less, podobnie jak i inne struktury na tym stanowisku, był mocno zaburzony. Zaobserwowano liczne korytarze i jamy wyrte przez zwierzęta. Ślady ich działalności bywały czasem niezwykle mylące. W trakcie badań okazało się, że niektóre jamy o regularnych zarysach, jak się wydawało, potencjalne groby pradziejowe, wykopane zostały właśnie przez zwierzęta – stało się tak w przypadku obiektów: 3, 4, 5, 6. Dokonały one też poważnych zniszczeń w obrębie rzeczywistej jamy grobowej, tj. obiektu 1. Fragmenty naczyń, stanowiących wyposażenie zmarłego, przeniesione zostały na zewnątrz grobu w różnych kierunkach i na odległość niekiedy kilku metrów, np. znalazły się w jamie 5. Oceniając stan zachowania szkieletu i układ kości zmarłego w trakcie badań, a także charakter wypełniska jamy grobowej, przypuszczać można, że podobne przesunięcia miały miejsce również w tym przypadku.

Grób (obiekt 1) – położony był pod nasypem kurhanu, w jego centralnej części. Była to zachowana w partii przydennej owalna jama o wymiarach około 2,1 x 1,15 m, zorientowana wzdłuż osi E-W, z lekkim odchyleniem w kierunku ENE-WSW (ryc. 3). Ujawniła się na głębokości względnej około 0,25 m (262,67 m n.p.m.) i miała miąższość 0,42 m (spąg na 262,25 m n.p.m.). Jej krawędzie były nieostre, zaś wypełnisko ciemne, brunatno-czarne i poprzecinane korytarzami zwierząt. Północno-zachodni narożnik jamy grobowej zniszczyła rozległa nora zwierzęca (obiekt 3 – ryc. 3A). Na dnie obiektu 1 znajdowały się zdekompletowane szczątki osoby dorosłej (*Maturus*), prawdopodobnie mężczyzny wzrostu około 1,6-1,65 m (W. Kozak-Zychman 2007). Układ kości został mocno zaburzony (ryc. 3C) i tylko nieliczne, np. większość kości stóp znajdowały się w położeniu pierwotnym. Nie zachowała się czaszka, a jedynie część kości prawej

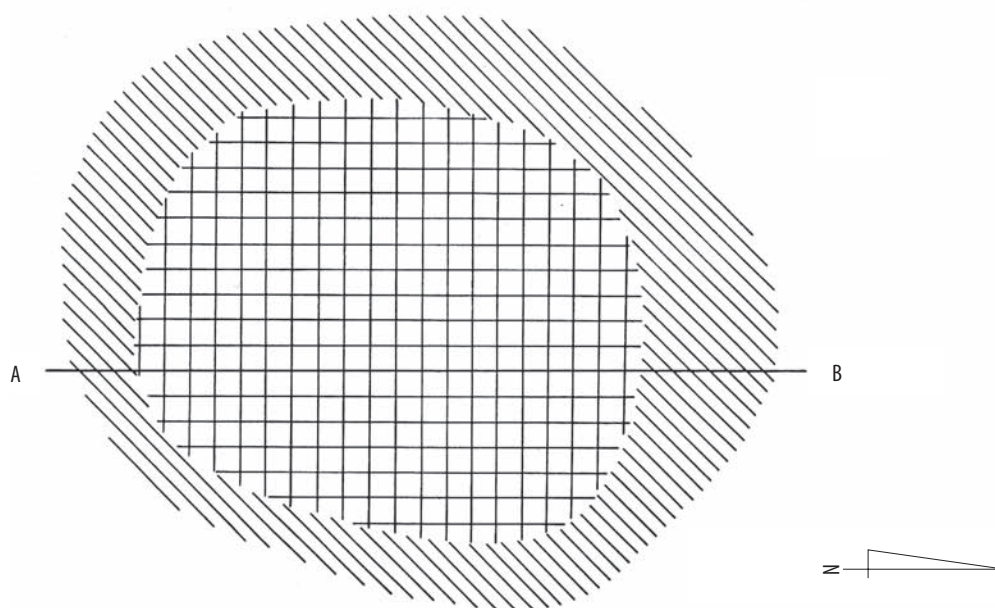
kończyny górnej oraz innych, pochodzących głównie z prawej części tułowia, np. niektóre z żeber, prawa rzepka oraz niektóre kręgi. Na podstawie układu i stanu zachowania szczątków ludzkich przypuszczać można, że zmarły leżał pierwotnie na prawym boku, w pozycji skurczonej, zaś jego głowa była skierowana na E lub NE. W wypełnisku jamy wystąpiło 11 fragmentów ceramiki kultury ceramiki sznurowej, pochodzących z 3 naczyń. Większość to ułamki amfory o baniastym brzuścu, niemal cylindrycznej szyjce i dnie wyodrębnionym w niską stopkę (ryc. 4: 1), a także 3 fragmenty dwóch (?) pucharków. Amfora, zaopatrzona była w szerokie ucha z pionowym wklęsnięciem pośrodku, umieszczone na największej wydętości brzuśca. Wykonana z gliny z domieszką szamotu ceramicznego, miała następujące wymiary: średnica wylewu – 11-12 cm, brzuśca – około 28 cm, dna – 9 cm, rekonstruowana wysokość – około 24 cm. Pucharki wykonane były z gliny z niewielką domieszką piasku. Jeden z nich miał szyję zdobioną rytymi motywami jodełki (ryc. 4: 2). Pozostałe fragmenty tych samych naczyń (przed sklejeniem wszystkich było łącznie 27

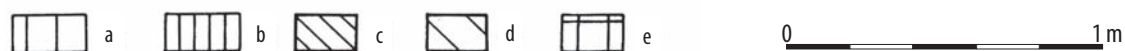
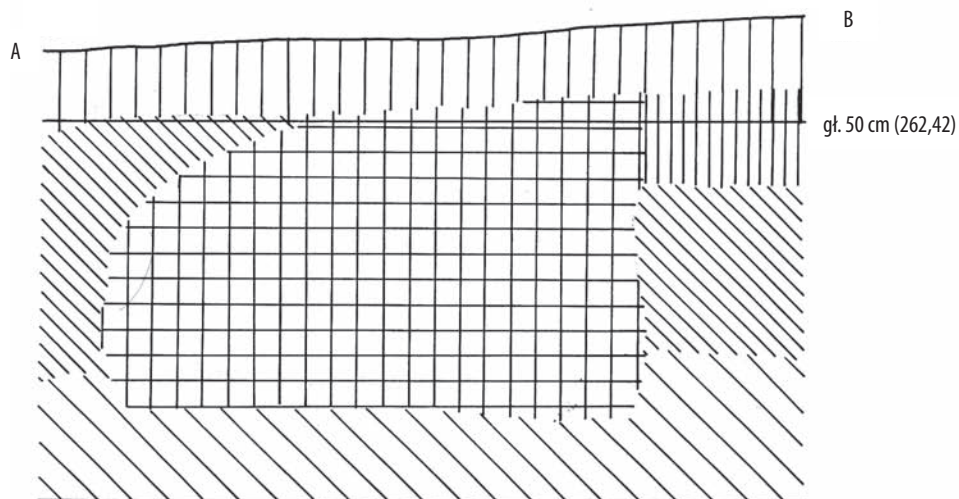
Ryc. 5. Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 25: 1, 2 – wiórowce (obiekt 1); 3 – skrobacz odłupkowy (ćwiartka D – spoza nasypu). Fot. M. Kęпка.

Fig. 5. Łubcze, Tomaszów Lubelski district, site 25: 1, 2 – retouched blades (feature 1); 3 – flake side-scraper (quarter D – from outside the mound). Photo M. Kęпка.

A

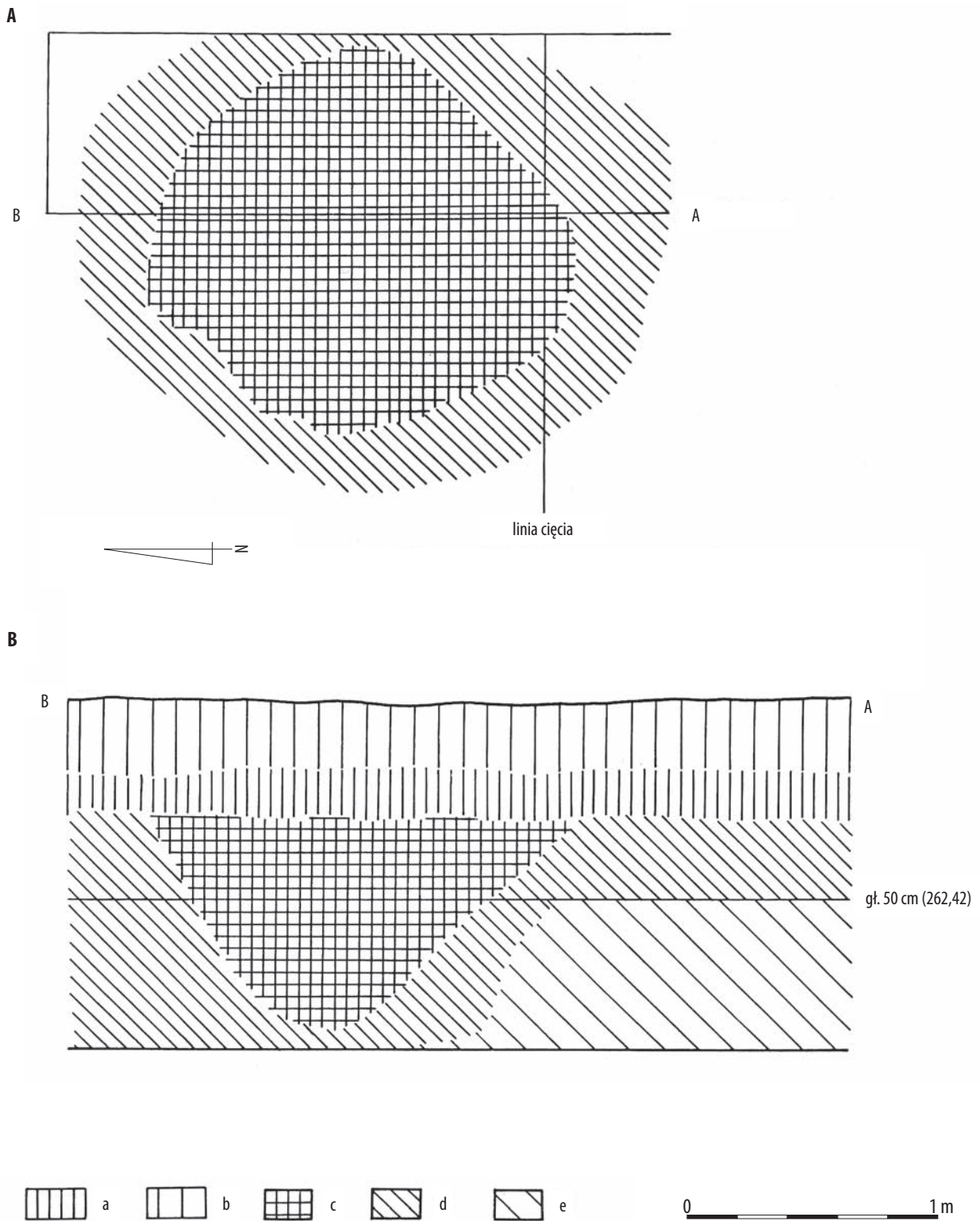

B

Ryc. 6. Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 25. Obiekt 7: A – rzut poziomy, B – przekrój; a – humus orny; b – resztki nasypu; c – żółto-szary strop calca lessowego; d – żółty less; e – płowo-siwe wypełnisko obiektu. Rys. J. Bagińska.

Fig. 6. Łubcze, Tomaszów Lubelski district, site 25. Feature 7: A – horizontal outline, B – cross-section; a – arable humus; b – remnants of the mound; c – yellow-grey top part of the loess bedrock; d – yellow loess; e – fawn-grey filling of the feature. Drawn by J. Bagińska.

Ryc. 7. Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 25. Obiekt 2: A – rzut poziomy, B – przekrój; a – pozostałość nasypu; b – humus orny; c – ciemne, brązowo-czarne wypełnisko jamy; d – żółto-szary strop calca lessowego; e – żółty less. Rys. J. Bagińska.

Fig. 7. Łubcze, Tomaszów Lubelski district, site 25. Feature 2: A – horizontal outline, B – cross-section; a – remnants of the mound; b – arable humus; c – dark, brown-black filling of the pit; d – yellow-grey top part of the loess bedrock; e – yellow loess. Drawn by J. Bagińska.

sztuk) wystąpiły w ćwiartce C na poziomie warstwy kulturowej (w korytarzach zwierząt) oraz w norach zwierzęcych wkopanych w nasyp i w less – jama 5 (tu m.in. fragmenty dna i środkowej części brzuśca z nalepionym, szerokim uchem) i nr 6.

W jamie grobowej zarejestrowano także obecność dwóch narzędzi z surowca kredowego typu wołyńskiego. Były to: wiórowiec obuboczny, zbieżny (ryc. 4: 4; 5: 1), znaleziony na wysokości tułowia zmarłego i fragment wiórowca jednobocznego (ryc. 4: 5; 5: 2), który leżał przy kościach stóp.

Inne dwa zabytki krzemienne, wystąpiły w warstwie ornej, już poza zasięgiem nasypu kurhanu – okruch i skrobacz odłupkowy (ryc. 4: 3; 5: 3).

Na granicy ćwiartek C i D stwierdzono obecność intrygującej jamy 7 (ryc. 2), wkopanej w południowy skraj nasypu. W stropie niemal okrągła, niżej była zbliżona do owalu o wymiarach 1,35 x 1,65 m (ryc. 6). W przekroju miała ona płaskie dno i ścianę północną biegnącą prostopadle do podłoża. Jej południowa część, w dolnej partii prostopadła, u góry była łukowato wysklepiona. Obiekt miał jednolite, zwarte wypełnienie barwy płowo-siwej, w spągu nieznacznie ciemniejsze od lessowego podłoża, poprzecinane korytarzami zwierząt. Jama ujawniła się bezpośrednio pod humusem (zaobserwowano ją na poziomie 262,32 m n.p.m.), a jej miąższość wynosiła około 1 m. Pozbawiona była ruchomych obiektów archeologicznych.

W ćwiartce B, tuż przy jej południowym krańcu, wcięty w drogę polną, wystąpił obiekt 2 (ryc. 2). Była to prawie okrągła jama o średnicach około 1,45 x 1,3 m, nieckowata w przekroju, z silnie zwężającym się dnem (ryc. 7). Wylepione było ono gliną, która następnie uległa wypaleniu. Ciemnobrunatno-czarne wypełnienie jamy, zawierające bryłki polepy oraz drobne węgle drzewne, poprzecinane było korytarzami zwierząt. W jednym z nich znaleziono kość niewielkiego gryzonia.

W ćwiartce D, poza nasypem kurhanu, wyeksplorowano niewielkie nowożytnie obiekty: a, b, c, d (ryc. 2), położone rzędem na południowym stoku stanowiska strzeleckie z czasów I wojny światowej. Odległość między nimi wynosiła od 0,8 do 1,2 m. Były to płytkie jamki, nieckowate w przekroju i trapezowate lub owalne w rzucie poziomym. Miały one wymiary średnio 0,5-0,6 x 0,8-1,0 m i miąższość około 0,3 m. Wewnątrz jednolitych wypełnień o szarej barwie zarejestrowano obecność łusek karabinowych i żelaznych fragmentów taśm amunicyjnych.

Z odkrytych na tym stanowisku 12 zagłębionych w podłożu obiektów, z kulturą ceramiki sznurowej bez wątplenia związane są dwa: 1 (grób) oraz półksiężycowata jama przykurhanowa (glinianka). Położony

w środkowej części nasypu obiekt 1 miał klasyczną orientację w przybliżeniu na osi E-W, charakterystyczną dla grobów centralnych w kurhanach tej kultury, także na Grzędzie Sokalskiej (np. J. Bagińska 1997, ryc. 2B; J. Bagińska, J. Machnik 2003, ryc. 1). Wszystkie ułamki ceramiki, rozproszone wtórnie wskutek niszczącej działalności zwierząt, pochodzą z naczyń stanowiących prawdopodobnie pierwotnie wyposażenie tego grobu. Amfora (ryc. 4: 1) reprezentuje typ I według Jana Machnika (1966, s. 32-33), odmiany pośredniej między b i c. Naczynia o zbliżonych cechach morfologicznych występują, np. w dorzeczu Sanu (tamże, ryc. XXII: 3 d; XXIV: 4). Najbliższą terytorialnie analogię stanowi amfora z grobu 2 w obrębie kurhanu 2 na tym samym stan. 25 w Łubczu (W. Koman 1999, ryc. 4: 2). Niewiele można powiedzieć o nielicznych, małych fragmentach pucharów poza tym, że ornament jodełki jest pospolitą formą zdobienia pucharów kultury ceramiki sznurowej, często występującą w inwentarzach grobów na Grzędzie Sokalskiej, np. w Łubczu na stan. 1 (W. Koman, J. Machnik 1991, ryc. 2: 5) i stan. 2 (W. Koman 1990, ryc. 4: 3) oraz w Wierszyczycy, pow. tomaszowski na stan. 1 (J. Bagińska 1997, ryc. 4 c)².

Technikę wiórową, charakterystyczną dla neolitu, stosowano jeszcze powszechnie u schyłku tej epoki, w kulturze ceramiki sznurowej. W jej inwentarzach występują rozmaite przykłady narzędzi wiórowych, m.in. wiórowce (B. Balcer 1983, s. 230-231).

Spośród innych obiektów zbadanych na tym stanowisku, dziełem człowieka są nie zawierające przedmiotów datujących jamy 2 i 7, a także nowożytnie obiekty nr a-d. Starsza od kurhanu jama 2 to prawdopodobnie pozostałość bliżej nie określonej osady neolitycznej. Wkopany w nasyp kurhanu, a więc młodszy od niego, obiekt 7 stanowi zagadkę. Regularny zarys jamy w poziomie i w przekroju, a także znaczna głębokość nasuwały przypuszczenie, o jego funkcji grobowej. Jeśli nawet taki był zamysł wykonawców, brak najdrobniejszych śladów kości informuje, że do pochówku tutaj nie doszło.

Pozostałe, odkryte obiekty 3-6 są dziełem zwierząt, po których zostały także liczne, przecinające się korytarze oraz drobne kości (gryzonie).

Reasumując, kurhan 1 na stan. 25 w Łubczu został prawie całkowicie zniszczony zarówno wskutek działalności człowieka (głęboka orka), jak i przez zamieszkujące tutaj zwierzęta.

Grób centralny – obiekt 1 – datować można na środkowoeuropejski horyzont kultury ceramiki sznurowej.

² W cytowanym opracowaniu podano błędnie Werszyczycza.

Literatura

- Bagińska Jolanta
 1997 *Cmentarzysko kurhanowe kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej – stanowiska: Łubcze 37, Werszczyca 1*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 2, s. 45-52.
 1999 *Badania kurhanów kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej – kurhan nr 3 na stan. 25 w Łubczu, pow. Tomaszów*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, s. 57-66.
- Bagińska Jolanta, Machnik Jan
 2003 *Wyniki ratowniczych badań zniszczonego kurhanu na stanowisku 31 w Werszczyca, pow. Tomaszów Lubelski na Grzędzie Sokalskiej. Wyodrębnienie grupy sokalskiej kultury ceramiki sznurowej*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 6 (2001), s. 38-57.
- Bagińska Jolanta, Taras Halina
 2006 *Kurhan kultury ceramiki sznurowej na stanowisku nr 8 w Klekaczu, pow. tomaszowski*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 8, s. 35-40.
- Balcer Bogdan
 1983 *Wytwórczość narzędzi krzemienych w neolicie ziem polskich*. Wrocław.
- Koman Wiesław
 1990 *Badania mikroregionalne na Grzędzie Sokalskiej. Cmentarzysko kurhanowe kultury ceramiki sznurowej w Łubczu na stan. 2, gm. Jarczów*. W: Sprawozdanie z badań terenowych w województwie zamojskim w 1990 roku, red. Zespół WOAK. Zamość, s. 11-19.
 1999 *Wyniki ratowniczych badań kurhanu nr 2 kultury ceramiki sznurowej w Łubczu na stan. 25, pow. Tomaszów Lubelski*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, s. 41-56.
- Koman Wiesław, Machnik Jan
 1991 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych kurhanu nr II w Łubczu na stan. 1, gm. Jarczów*. W: Sprawozdanie z badań terenowych w województwie zamojskim w 1991 roku, red. Zespół Wydziału Archeologicznego Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Zamościu. Zamość, s. 8-12.
- Machnik Jan
 1966 *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*. Wrocław.
- Kozak-Zychman Wanda
 2007 *Szczątki kostne z kurhanu kultury ceramiki sznurowej w miejscowości Łubcze, pow. tomaszowski, stan. 25*. Archeologia Polski Środkowowschodniej (w tym tomie).

Barrow I of the Corded Ware Culture at site 25 in Łubcze, Tomaszów Lubelski district

/summary/

Barrow I (Fig. 1), was excavated as the last of the four at site 25 in Łubcze (J. Bagińska 1999; W. Koman 1999; unpublished research of J. Bagińska from 1999).

The mound turned out to be almost completely levelled by ploughing. In total, 12 features were unearthed (Fig. 2), of which 8 are pits of anthropogenic origin (semi-crescent pit adjacent to the barrow and features nos. 1, 2, 7: a, b, c, d). The remaining pits were dug by animals (nos. 3, 4, 5, 6).

The central grave – feature 1 (Fig. 3) – contained incomplete remains of an adult man (*Maturus*) (?). The grave goods of the dead involved fragmentarily preserved 3 (?) vessels from

the Corded Ware Culture, including an amphora and probably beakers, as well as 2 flint tools (Fig. 6). The grave can be dated to the central-European horizon of the Corded Ware Culture.

Pit no. 2 (Fig. 4), which is older than the barrow, did not contain any artefacts except for daub, charcoals and animal bones. This pit is probably a remnant of a non-descript Neolithic settlement.

Feature no. 7 (Fig. 5) which was dug into the barrow is deprived of artefacts and cannot be easily dated, with the exception that it is younger than the mound. Pits marked as a-d are traces of shooting positions from World War I.

Mgr Jolanta Bagińska
 Muzeum Regionalne im. dr. Janusza Petera
 ul. Zamojska 2
 22-600 Tomaszów Lubelski
 muzeum.3@go2.pl

Dr Halina Taras
 Instytut Archeologii UMCS
 Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4
 20-031 Lublin
 htaras@o2.pl